

És mert tényleg kis közösségről beszélünk, le kell vadásznunk azt a kevés gyereket, aki ezt akarja. Voltak, akik várakozó állásponton voltak, de az idő sokat számít. Ma már fontos a csoportban részt venni, lehetőség kimozdulni, látni valamit, megtapasztalni – mindez nem elhanyagolható dolog. De egy kisebbségi létben létezni az jár bizonyos hátrányokkal: egy évbe telt, mire bennünket (Carpe Diem) a ljubljanei fesztiválon komolyan vettek. Ja, hogy mi is versenyben lehetünk, az egy egészen más helyzet! De Magyarországon is szoktunk olyan helyzetbe kerülni, amitől „herótom van”: amikor azt mondják például, hogy nemzetközi fesztivál – mitől? Hogy jött egy szlovéniai csapat? Meg vajdaságiak, akik magyarul beszélnek? Nemzetközi majd akkor lesz, ha Mexikóból jönnek csoportok. Nagyon sok mindenben még nincsenek felnőve az emberek – és ez számunkra sértő. A budapesti Hősök terén lendvai szobrász készítette a szobrokat, Kosztolányiról nevezik el az utcákat, de mi nem tartozunk a nemzethez – ez sértő. De ez nem mindenhol jellemző! A Weöres Sándor Fesztiválon például nem így tekintenek ránk, itt abszolút egységes minden, ezt tapasztaltuk Budapesten, Debrecenben, sosem volt megkülönböztetés. De más területeken még mindig érződik a megkülönböztetés, amivel ugyanúgy meg kell küzdenünk, mint azzal, hogy Szlovéniában komolyan vegyenek bennünket. A lendvai színjátszó fesztiválon, amit a körzet szervez, megkérdezte a zsűri, hogy miért játszunk magyarul... Van egy roma csapat is, az nem baj. Ezek valós problémák, nekünk ez a nyomorunk, anyagi gondunk nincs. Nagyon érdekes, hogy a mi csapatunkban vannak, akik annyira nem beszélnek jól a magyar nyelvet. Nagy eredmény, ha a kislány azt mondja, hogy hajlandó felolvasni egy részt a történetből – bár töri a magyart. A másik csak azt vállalja, ha szlovén verzióban játsszuk, de ez is nagy dolog. Ez az első alkalom – eddig csak terveztük –, hogy sikerült megoldanunk, hogy az előadásunk két nyelven is elkészüljön. Sikerült ezt a verset lefordíttatnunk egy költőnővel, és a szlovén fesztiválon szlovénul játszottuk. Ott is kérdezték, hogy mi ez a szöveg, nagyon tetszett nekik – talán a Tolnainak lesz majd valami élete Szlovéniában.

***

Országos Diákszínjátszó Találkozó

Az élő színház lenyomata

XXIII. ODT – Észak-alföldi Regionális Találkozó, 2012

Egy évvel ezelőtt, a Dombóváron megrendezett Országos Diákszínjátszó Találkozó döntője kapcsán tűnődtem ezeken a hasábkokon arról, vajon van-e visszacsatolás az ún. professzionális színházak és a diákszínjátszók munkái között. Létezik-e élő kapcsolat a kortárs színház trendjei, tematikája, érdeklődése és az iskolai keretek között megvalósított előadások között? Tudom, hogy a kérdés messzire vezet – egyenesen a diákszínjátszás intézményének definiálása felé –, ám itt csupán a magam szubjektív szempontjai felől közelítek hozzá: zsűritagként és színikritikusként.

Merthogy az idei észak-alföldi találkozó három nap alatt, három településen bemutatott tizenkilenc előadását látva ez volt az egyik legfontosabb tanulság: ti. az, hogy igen, termékeny viszonyba tud kerülni egymással a két, felszínes szemlélő számára kevés érintkezési ponttal rendelkező terület. Színházi nyelvet tekintve különösen Debrecenre igaz ez, de mint látni fogjuk, a sokszor korszerűtlennek ható darab- és témaválasztás miatt Nyíregyháza és Nagykanizsa is idekapcsolható.

Debrecenben a helyi diákszínjátszás jó ideje eredményes centrumaként működő Ady Endre Gimnázium főbejárata alig néhány méterre fekszik a Csokonai Színház hátsó kapujától. A fizikainál lényegesebb a szellemi közelség: a rendezőtanárok részben a Vidnyánszky Attila vezette teátrum színművészei (idén Mercs János és Bakota Árpád), részben a szomszédos színházépület előadásait rendszeresen látogató diákok (idén Olasz Renátó, valamint Kotormán Anna és Hevesi László) közül kerülnek ki. Akik annak ellenére, hogy új bemutatóikkal feltűnően széles műfaji skálán mozogtak – táncjátéktól a szabad balladaparafrázison át az improvizációkból szőtt etűdsorig és tovább –, mégis egyértelmű jeleit adták annak, hogy Vidnyánszky színházesszményét rokonnak érzik a magukéval. Szinte mindegyik debreceni előadásban előtérbe került ugyanis a rétegzett, összetett szimbolikával bíró vizualitás, a választott terek kreatív, nem ritkán a színészeket kimerítő bejátszása, az előadások zenei rétegének aprólékos kidolgozottsága, s minden ezen jegyek előnyben részesítése okán a szöveges részek olykor elkönnyítése vagy megoldatlansága. Izgalmas tapasztalat mindezzel szembesülni, különösen úgy, hogy szó sincs szolgai másolásról, a hasonlóság leginkább a színházról mint kommunikációs formáról való gondolkodásban érhető tetten.

Ha egyetlen szóval kellene jellemeznem az idei debreceni mezőnyt, akkor alighanem a bátor (helyenként a vakmerő) lenne a helyes kifejezés. Diákok írták át és rakták színpadra *Tündérszép Ilona és Árgyélus* jól ismert történetét, s a két főszerepet is maga játssza Kotormán Anna és Hevesi László. Igényes képi világú, bár összességében kissé eklektikusan – és balladaszerűen – fogalmazó, árnyjátékot, bábokat és folklórmotívumokat egyaránt felhasználó előadás, mely úgy tudott megmaradni a már sokszor sok formában újrahasznosított mese talaján, hogy Hevesi László komoly, halk szavú, mégis súlyos Árgyélus-alakítása megmutatta a reménytelen szerelemről szóló történet mélységeit.

Másfajta mesét játszott az egyetlen, az Ady falain kívülről érkezett csapat: Várhidi Attila kezei alól a diákszínjátszók sokadik generációja kerül ki a civisvárosban. *A hat Jaszohacsi* klasszikus japán népmesén alapul, amit Várhidi jó évtizede már színre vitt. A sok pontatlansággal, belső ellentmondásokkal küszködő előadás leginkább naivitása, valamint ezzel összefüggésben a keleti színház letisztult formavilága felé tett határozott lépései miatt értékelhető.

A legnagyobb rendetlenség mélyén is ott lapul a rend, persze a káosz hatékony meg- és elrendezéséhez nagyralátó színházcsinálóra van szükség. Olasz Renátó, akit már sokadszor látok színészi-rendezői-írói, mondjuk úgy röviden, színházszervezői minőségében, az *Á.g.n.e.s.* című, teljesen örült, ám rendkívül szerethető produkcióval győzött meg erről a képességéről. Az Arany-balladát ürügyként felhasználó előadás minden pillanatában pontos, vicces és érthetetlen. Mintha a zavart Ágnes asszony fejének belsejébe lát-nánk be a játék háromnegyed órájának idejére: a férjjel való leszámolás indítékai és következményei egyaránt terítékre kerülnek. A címszereplő Kiss Andreát segítő-akadályozó férfikórus kifogyhatatlan energiákkal és igen nagy hatásokkal dolgozik a környező mikrovilág lehető legabszurdabbra hangolásán. A realiztikustól elrugaszzkodó abszurd elemek visszaköszöntek Mercs János *Totalcar* című előadásában is: az improvizációkból kinövő etűdsor ideális terjedelemben, jó dramaturgiai érzékkel kiválasztott vezérmotívumok mentén, a nagy létszámú osztálynak változatos feladatokat kínálva beszélt ütközésekről emberek és emberek között.

Végül Bakota Árpád két rendezéséről: egy másik Arany-ballada volt az alapja a *Tengerihántás* című, érett, esztétikus képekben, ám egyelőre sok technikai bizonytalansággal rendelkező, mozgásból és (nagy örömmre) élőzenéből fogalmazó produkciónak. Nagy lélegzetű, komoly vállalás a Peter Weiss színdarabjából készült *Marat/Sade*, melyet a gimnázium egyik tágas, mégis nyomasztó, fehérfalú pincehelyiségében adtak elő a végzős diákok. A gyors helyszínváltásokat a fehér függönyökkel tagolt tér, az atmoszféra megidézését a kevés, jól megválasztott kellék segítette (köztük kedvencem, a francia trikolórban pompázó iskolai faliújság). Az pedig már a csapat értelmezésének szerves része, hogy a charentoni elmekórház lakóit nem annyira dühöngő örülteként, mint inkább a lélektelen rendszer meggyötörtjeiként látatják. A hűsbavágóan aktuális tanulságokkal szolgáló produkció valódi erősségét a csoportos, gyakran a tér több pontján szimultán zajló jelenetek és a magas színvonalon megvalósított zenés betétek jelentik. Az pedig, hogy nincs az előadásnak valódi Marat-ja és Sade márkija, nem a játszóknak vagy a rendezőtanárnak hibája: ezen összetett drámai figurák megleveletetéséhez (szerencsére?) nem rendelkezhetnek még kellő tapasztalattal a diákok.

A folytatás Nyíregyházán, illetve Nagyállón várt a Soltészky Tibor dramaturg és jómagam alkotta zsűri: a Mórícz Zsigmond Színház két színpadán kilenc, a Korányi Frigyes Gimnázium aulájában, illetve drámatermében további négy előadás zajlott a következő bő másfél napban. A tizenhárom produkció között minden elemében kiemelkedő azonban őszinte bánatunkra nem akadt: az áldozatos pedagógusi munka, a több esetben heroikus teljesítményt nyújtó diákok (akik közül nem egy akár fél tucat előadásban is főszerepet játszott!) és a látott előadások szép rész megoldásai tették emlékezetessé az itteni mezőnyt. Ami főleg színházi vénával rendelkező, markáns pedagógusegyéniségek köré rendeződik: a nyíregyházi és nagyállói találkozót parádésan lebonyolító Demarcsek Zsuzsa négy, Vona Éva szintén négy előadást jegyzett rendezőként.

Demarcsek Zsuzsa előadásaiban táncból és mozgásból fogalmaz elsősorban, ami a diákszínjátszó mozgalom egészét tekintve, ha nem is (és egyre kevésbé) egyedülálló, de feltétlenül figyelemre méltó jellegzetesség, hiszen a diákoknak muszáj máshogyan létezni a színpadon, mint azt megszokhatták. Az *Özvegyasszonyok* valós történetet dolgoz fel: Mórícz Zsigmond is megírta 1930-ban a férjüket megmérgező parasztasszonyok történetét. Kevés, ám annál fontosabb szó hangzik el a színpadon („Mit kínlódsz vele?” – kérdezi hidegen az egyik asszony a másikat), a Tánc-lánc Színkör tagjai fegyelmезetten hajtják végre az igényes zenei alapra kidolgozott koreográfiát. Dramaturgiai hiányosságok, különösen a többszöri lezárás, von le a produkció tagadhatatlan értékeiből. Ahogy az Örkény *Tótékját* mozgásszínházzá „lefordító” Is-

ten hozta, őrnagy úr! sem problémamentes: a balkáni zenei környezet még talán elfogadható lenne, ám az egyszerű emberek egyszerű létezését olykor közönségesen megragadó mozzanatok vitathatóak. A befejezés itt erős értelmezést sugall: az őrnagy kissé elmismásolt visszatérése után a falu népe közös elhatározásból végez az idilli nyugalmat romba döntő alakokkal. A *Ki leszek én?* című retró esztrádműsor nem győzött meg arról, hogy a mai fiatalokat bármilyen módon is érdekelné vagy megérintené a hatvanas-hetvenes évek underground kultúrája, ám az énekesek közreműködése kellemes meglepetést jelentett. A Varga Ildikó rendezte *Egymás mellett* hasonlót ígér: mai problémákról akar beszélni a csoport improvizációiból kiindulva, ám a banális helyzeteket egyelőre nem sikerült tartalmas színházi jelenetekké sűríteni.

A találkozó legnagyobb lehetőségeket magában rejtő, ám a jelen formájában nem eléggé kidolgozott produkciója szintén Demarcsek Zsuzsához és lelkes csapatához fűződik: a Godot Előőrse játssza a performanszként meghatározott *Art-órát*. Az elsötétített drámaterembe feketeruhás és -sapkás, fehérre mázolt arcú lények invitálnak, hogy odabent az időről és múlásáról elmélkedjenek szövegek, képek, mozdulatok, érintések segítségével. Tematikus és rejtélyes installációk sorát látja a tucatnyi, a tér közepére szorult néző, akik az óramutató járásával megegyező irányban követhetik végig a „percmemberkék” privát történetét. Továbbgondolás után kiáltó, körvonalaiban is értékes, rendkívül inspiratív produkció.

Vona Éva jobban ragaszkodik a (jól) megírt szövegekhez rendezéseiben, melyek közül a legkiemelkedőbb a jelentékeny színészi alakításokat felvonultató *Liliom* volt. Molnár színművét a maga szerethető egyszerűségében, a jól játszható helyzetekre koncentrálnak adták elő a Sztanyiszlavszkij Ugrócsoporthoz tartozó tagjai. Problematisabb volt a gimnázium aulájában és lépcsőházában bemutatott Schwajda-színmű, a *Mari*: a szocialista építőbrigád hétköznapijainak megörökítése akkor vehetett volna merészen abszurd fordulatot, ha a nemcserek következetesen vonulnak végig az előadáson. A diákok két darabon keresztül is ismerkedhettek a kommersz hatásmechanizmusával. A Charlotte Keatley írta *Anyám azt mondta, hogy ne!* négy generáció asszonyainak-lányainak édes-bús története: ebből a zsánerből születtek már jobb darabok az elmúlt évtizedekben, ugyanakkor a négy ifjú színésznő áldozatos összjátéka javarészt feledtetni tudta a sokszor túlbeszélt szituációkat. A kanadai Michel Tremblay *Sógornők* című darabjából átirat *Kaparon és nyerjen* egy másik női közösségbe invitál: a szükségesnél harsányabbra hangolt előadás az egymással civalkodó nők minidramáit kevésbé cizelláltan, lepusztult életüket annál hatásosabban mutatta meg.

Bizonyos értelemben rokon lelkeket ábrázolt az osztrák Werner Schwab is *Elnöknők* című drámájában, aminek zanzáját a debreceni színház tagja, Olt Tamás rendezte meg: Parti Nagy Lajos átirata azonban – nem meglepő módon – sokszor erősebbnek bizonyult a meglehetősen statikus színészi jelenlétnél. Pozsgai Zsolt *Liselotte és a május* című, közsínházaink repertoárján is érthetetlenül sokszor előkerülő darabját szintén Olt vitte színre: a perfekt bohózáti stílusban, jó ideig takkra működő előadás az utolsó harmadára egyszerűen kifulladás, leleplezve a szöveg kínosan erőltetett megoldásait. Újabb tanulság: rengeteg múlik a rendező-tanár személyes ízlésén és ezzel összefüggésben a darabválasztáson.

Akkor már tényleg jobb biztosra menni, például egy szerethető mesével vagy egy korszerűsített klasszikussal. Az előbbire példa a Tomcsikné Császári Viktória rendezte *Bab Berci a városban* című Lázár Ervin-adaptáció, ami néhány technikai ügyetlenségtől eltekintve érzékeny és szellemes összefoglalását nyújtja a hirtelen nagyon más közegbe szakadt fiú kalandjainak.

A program ugyan Heltai Jenő műveként tüntette fel a *Naftalint*, azonban a Sztanyiszlavszkij Ugrócsoporthoz tartozó előadásának szövegét Mohácsi János írta, akinek egykori tanítványa, Vaszkó Bence vitte színre a jó ritmusú produkciót. Az alig egyórásra összerántott komédia a szó legnemesebb értelmében vett stúdium: a diákok a minőségi vígjáték megkövetelte pontosságot, koncentrációt, fegyelmet jól érzékelhetően megtanulták a próbafolyamat alatt, s a nézőnek ilyenkor végre nincs is más dolga, mint hálás közönségnek lenni.

Jászay Tamás

Diákszínház Pécsen

(átvéve: www.szin-jatekos.hu)

A pécsi Apolló Kulturális Egyesület március utolsó hétvégéjén rendezte meg az ODE dél-dunántúli regionális fesztiválját tizennégy csoport, kb. 150 lelkes diákszínjátszó részvételével. Az Apollósok és a Szivárvány Gyermekház stábjja mindent megtett azért, hogy szinte a semmiből – már ami az esemény anyagi hátterét illeti –, egy kitűnően szervezett és jó hangulatú fesztivállal töltsen meg e zegzugos terekben bővelkedő, nyolcvanas években épült kultúr-építmény játéktereit. Egyre inkább úgy tűnik, hogy színjátszóink, rendezvényeink szervezői, egyesületeink és szövetségeink számára mindennél fontosabb, hogy élet-